

Людмила Куликова

викладач

kludmila279@gmail.com

Тетяна Тарасенко

кандидат педагогічних наук, доцент

tanyta3003@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

ХУДОЖНІЙ ТВІР ЯК МОВНИЙ ФЕНОМЕН

Художній текст створюється відповідно до образного мислення, має комунікативно-естетичну функцію впливу, а також маніфестує ідіостиль самого автора. Особливість художнього тексту полягає у високому ступені національно-культурної та тимчасової обумовленості. Незалежно від бажання автора, текст завжди відображає особливості того народу, представником якого є автор.

Включення тексту в основу лінгвістичних досліджень стало одним із досягнень в лінгвістиці у другій половині ХХ століття. Визнання тексту кінцевим результатом мовнетворчої діяльності змінило уявлення про рівневу структуру та одиниці мови і мовлення. Особливо цінними у вивченні лінгвістики тексту є дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців: К.А. Андреева [1], І.В. Арнольд [2], В.В. Виноградов [3], І.Р. Гальперін [4], Ю.М. Лотман [5], М.П. Поляков [6], В.П. Руднев [7], З.Я. Тураєва [8], Н.С. Ференц [9], М.С. Чаковська [10].

Художній текст представляє собою мовний феномен, що містить в собі надзвичайно великий художній світ. У ньому відображається як дійсність, так і вигаданий світ автора. За словами Ю.М. Лотмана, літературний текст є певним повідомленням мовою мистецтва, певна модель світу, яка просто не існує поза цією мовою, як і поза іншими мовами суспільних комунікацій. У художньому тексті все є системним, все не є випадковим і має свою мету але, одночасно, все є певним порушення системи [5, с. 65].

При вивченні питання художнього тексту як мовного феномену ми можемо стверджувати, що своєрідний парадокс виникає через те, що художній текст – це надзвичайно складна ієрархічна система, яку кожен новий читач декодує по-своєму. Скільки читачів – стільки й існує інтерпретацій художнього тексту.

Науковець В.П. Руднев наполягає на твердженні, що “художня література не є відображенням реальності, художня література – це

відображення мовленнєвої діяльності, яка є характерною для тієї національної мовної культури, котрій належить автор; вона є рефлексією тієї мовної культури та збагачує її. Тому закони літератури іманентні” [7, с. 18].

Поділяючи точку зору В.П. Руднева, ми можемо стверджувати, що розгляд тексту неможливий без звернення до певного творця, яким є сам автор. Письменник подає опис знайомих фрагментів реального світу; розвиває йому зрозумілі і близькі думки; використовує метафори і мовні елементи, котрі для нього наповнені особистісним змістом.

Мова художнього твору є особливою. Письменник з її допомогою закодує глибинні смисли художнього твору, виражає своє світосприйняття та використовує природну мову в якості будівельного матеріалу [8, с. 13].

Особливі відносини у літературному тексті складаються між трьома головними величинами – світом понять, світом дійсності та світом значень. Ними відображені глибинні характеристики тексту: поєднання фантазії та відображення об’єктивної дійсності, поєднання вигадки та правди. При викладі якої-небудь теми автор тексту висловлює глибокі соціальні та ідеологічні відносини. Тому при інтерпритації художнього тексту слід враховувати і внутрішні лінгвістичні фактори, які реалізують тему висловлювання, забезпечуючи міжфразовий зв’язок. З допомогою лінгвістичних методів дослідження можливо встановити, як здійснюється безпосередній граматичний і лексичний зв’язок між реченнями, що об’єднують їх у відносно закінчене ціле. Граматичний і лексичний зв’язок є чинниками першого рівня інтерпретації тексту, де виявляються лише частини цілого, а не саме ціле. На другому рівні інтерпретації художнього тексту розглядаються екстралінгвістичні чинники і використання образно-асоціативних якостей мовлення.

Англomовний художній текст, як і будь-який інший текст мовної культури, відтворює її особливості і правила граматичної організації.

Одним з істотних відмінностей художнього тексту від будь-якого іншого полягає в тому, що в ньому реальність показана у вигляді образу. Художній текст спирається на образне віддзеркалення світу і існує для комплексної передачі різних видів інформації – інтелектуальної, емоційної, естетичної, – а також має функцію емоційного впливу на читача.

Основною метою кожного твору є досягнення конкретного естетичного впливу, створення художнього образу. Така

спрямованість є відмінністю художнього мовлення від інших видів мовної комунікації. Текст став об'єктом дослідження цілого ряду нових розділів мовознавства і міждисциплінарних областей, таких як "лінгвістика тексту, теорія тексту, аналіз дискурсу, нарратологія, стилістика тексту, граматики тексту". Традиційні розділи лінгвістичної науки, такі як, "граматика, стилістика, лінгвістична поетика" є відносно новими галузями. В парадигму досліджень текст стали активно включати інші підрозділи лінгвістики: "семіотика, психолінгвістика, генеративна лінгвістика, теорія мовних актів, лінгвістична прагматика, когнітивна лінгвістика" [6, с. 20].

На основі даних підходів вченими запропоновані різні моделі тексту, які можна розділити на статичні і динамічні.

До статичних моделей належать моделі, орієнтовані на дослідження самого повідомлення, а не відправника (автора і того, хто говорить) або одержувача (читача, слухача). В рамках таких моделей аналізуються синтаксичні та семантико-стилістичні особливості тексту, такі сутнісні особливості тексту як відмінність від речення (висловлення), понадфразові єдності, характер відображення в тексті позамовної дійсності та ін.

Динамічні моделі орієнтовані на одержувача. В їх основі лежить концепція відкритості тексту та інтертекстуальності як однієї з доміант сучасної культури, поетики асоціацій, уявлення про континуум світової культури. До цих моделей можна віднести дослідження В.В. Виноградова, Ю.М. Лотмана, З.Я. Тураєвої [3; 5; 8]. Якщо для статичних моделей основним напрямком досліджень є синтагматика тексту, то для динамічних моделей – парадигматика тексту.

Ранні лінгвістичні дослідження в області стилю художньої літератури у філології фокусувалися, головним чином, на розгляді зв'язку синтаксичних моделей тексту з поглядами автора.

Художні тексти поділяються також за характером інформації, яку вони передають. Цілком природно, що для цього потрібні спеціальні способи її передачі. Вся інформація передається через раціональний, естетичний і емоційний вплив на одержувача. Такого впливу можна досягти за допомогою мовних засобів усіх рівнів.

Однією з основних особливостей художнього тексту є наявність в ньому ліричного героя. Користуючись виразом В.В. Виноградова [3], можна сказати, що в творі завжди є образ автора, який і створює внутрішню єдність тексту. На відміну від логічного, художній текст не може бути об'єктивним, позбавленим авторської позиції, авторської інтонації, авторського ставлення до героїв і подій.

Зрозуміло, що при цьому, не можна змішувати образ автора з образом оповідача, від імені якого ведеться розповідь. Однак, навіть в тих випадках, коли розповідь ведеться від імені одного з персонажів, за спиною у нього завжди стоїть автор зі своїм ставленням до персонажів і до того, що відбувається. Автор веде опосередковану приховану розмову з читачем, яка часто виявляється більш важливою, ніж описувані події.

Беручи до уваги дослідження науковців, можемо стверджувати, що художні тексти різняться від логічних і своєю структурною різноманітністю. Якщо в логічному тексті інформація передається лінійно, послідовно, то в художньому творі можуть чергуватися епізоди, пов'язані з різних сюжетних ліній, можуть змішуватися і навіть зміщуватися різні логічні і хронологічні плани, виникати так звані ретроспективні епізоди. Після отримання нової інформації прочитане раніше може переосмислюватися. Автор до певного моменту може свідомо приховувати частину інформації і свідомо створювати деяку двозначність. Все це служить створенню у читача потрібного враження, потрібного настрою, допомагає автору підготувати читача до сприйняття подальших подій як чогось очікуваного або, навпаки, несподіваного і т.п.

Композиція художнього твору відображається не в окремих його елементах, а в їх взаємодії. Вона являє собою складну, пронизану багатосторонніми зв'язками єдність компонентів. Всі компоненти тексту – як суміжні, так і віддалені один від одного – завжди знаходяться у взаємовідображенні і внутрішньому взаємозв'язку.

Слід також згадати про способи аналізу художнього тексту. З точки зору І.В. Арнольда, існують два його основні напрями. У першому напрямку спочатку виділяється основна ідея, потім фонетичні, синтаксичні, лексичні та морфологічні частини тексту [2].

Другий метод заснований на наступному: увага зосереджена на якій-небудь формальній особливості або деталі тексту, наприклад, на неодноразовому повторенні слів. Виявивши таку особливість, дослідник шукає їй пояснення, зіставляючи з іншими.

З огляду на способи аналізу художнього тексту ми можемо стверджувати, що обидва типи аналізу повинні розкрити єдність цілого і частин, змісту і форми.

І.Р. Гальперін [4] в художньому тексті виділяв описовий, розповідний і "контекст" розмірковування. З його точки зору, описовий контекст, "прив'язаний" до особи (портретизації), місця

(сценічності), умов (ситуаційності), в яких проходить дія. Розповідний контекст “прив’язаний” до часу і простору: позначення місця дії, назви осіб, які виконують дії і позначення самих дій – це мовні засоби, за допомогою яких ведеться розповідь. До концептуальної інформації відноситься контекст авторських міркувань. Міркування автора виражаються в формі глибоких філософських узагальнень і висновків. Зауважимо також, що І.Р. Гальперін вважав діалогічний контекст частиною опису: “Шляхом обміну репліками здійснюється свого роду портретизація, яка розкриває своєрідність душевного стану персонажів, а також моральні, етичні та світоглядні риси” [4].

Розглядаючи художній текст з нарратологічних позицій, К.А. Андреева відзначає, що “опис характеризується статичністю, в ньому в певних структурах використовуються дієслова стану і буття, які передають загальне значення буттєвості. Оповідання є динамічним, бо в ньому найбільш часто використовуються акціональні дієслова в минулому часі, які виражають динаміку, проходження подій, що складають наративний ряд, оповідальну канву. Для міркування властиве вживання імплікації як основних логічних відносини, а також структур, що складаються з антецедента і консеквента та каузального зв’язку” [1].

К.А. Андреева також розробила типологію оповідань (нاراتивів). Вона стверджує, що в структурній організації наратива провідне місце належить композиційно-мовленнєвій формі. Дослідниця ввела поняття “граматичної домінанти”, яка заснована на типі провідного логічного зв’язку в тексті (кон’юнкція, дизкон’юнкція або імплікація), а також на граматичних маркерах композиційно-мовленнєвої форми [1].

Однак практичне застосування зазначених критеріїв до аналізу тексту з точки зору його композиційно-мовленнєвої організації часто не дозволяє здійснити атрибуцію текстового відрізка. Для прикладу можна продемонструвати наступний фрагмент тексту: *“He felt come over him the disagreeableness of life, sitting there, waiting. Perhaps the others were saying something interesting? What were they saying?”* [11]. У наданому уривку використовуються акціональні дієслова *come, sit, wait*, що дозволяють віднести його до оповідання, в той же час в уривку існує явне фокусування на аналізі дійсності (наявність прислівника *perhaps*, питального речення), що, згідно вищевказаним критеріям, дозволяє визнати його міркуванням.

Отже, з огляду на дослідження вищезгаданих науковців, можемо зробити висновки, що художній текст є складним

комунікативним явищем, в якому реалізується художня картина світу як результат авторського уявлення про дійсність. Кожен окремих літературний твір є складною багатопластовою моделлю. Чинниками першого рівня інтерпретації тексту є граматичний і лексичний зв'язок, а на другому рівні розглядаються екстралінгвістичні чинники. За моделлю тексти можна розділити на статичні (орієнтовані на дослідження самого повідомлення) і динамічні (орієнтовані на одержувача, яким є читач). Вся інформація художнього тексту передається через раціональний, естетичний і емоційний вплив на одержувача, якого можна досягти за допомогою мовних засобів усіх рівнів. У художньому тексті існує описовий, розповідний і "контекст" розмірковування. Опис характеризується статичністю, а оповідання є динамічним розвитком подій. Міркування автора виражаються в формі глибоких філософських узагальнень і висновків. У структурній організації художнього тексту провідне місце належить композиційно-мовленнєвій формі. Існує два типи інформації: змістовно-фактуальна (події, факти, процеси) і змістовно-концептуальна (авторське розуміння відносин між явищами, описаними засобами змістовно-фактуальної інформації, розуміння їх причинно-наслідкових зв'язків, їх значущості в економічному, соціальному, культурному, політичному житті народу).

Література

1. Андреева К.А. Грамматика и поэтика нарратива в русском и английском языках: дис. док. филол. наук: спец. 10.02.20. Тюмень, 1998. 242 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов. М.: Флинта: Наука, 2005. 384 с.
3. Виноградов В.В. О теории художественной речи. М., 1971. 239 с.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М., 1981. 138 с.
5. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. М.: Искусство, 1970. 384 с.
6. Поляков М.Я. Вопросы поэтики и художественной семантики. М.: Сов. пис., 1988. 448 с.
7. Руднев В.П. Морфология реальности: исследование по "философии текста". М.: Аграф, 2000. 432 с.
8. Тураева З.Я. Лингвистика текста: Лекции. Спб.: Образование, 2013. 38 с.

9. Ференц Н.С. Основи літературознавства. Підручник. К.: Знання, 2011. 431 с.
10. Чаковская М.С. Текст как сообщение и взаимодействие. М.: Высшая школа, 2006. 273 с.
11. Virginia Woolf. To the Lighthouse. Great Britain: Penguin Books. ISBN 0-14-077177-8.

Dr. Nino Okrostsvaridze
Iliia state University (Georgia)
nino.okrostsvaridze@iliauni.edu.ge
Dr. Valentina Chkoniya
University of Aveiro (Portugal)
valentina.chkoniya@ua.pt

ANTHROPOLOGY OF CONSUMPTION AND (RE) CONSTRUCTION OF PAST: CASE OF TURKISH GEORGIANS LIVING IN GERMANY

1. INTRODUCTION

The movement and migration from one place to another and the drastic change of dwelling involve a complex “transformation and transmutation of self, psyche, language and the experience of citizenship” (Dutt-Ballerstadt 2010: 135). The number of migrants is growing every day. Mostly they are moving from the East to the West or to Europe. Movement includes not only the physical activity, but also the displacement of culture, traditions, and customs from one ethnical space to another. During migration, two different cultures – Eastern and Western – cross each other, as people take with them a part of their culture. On the new soil they encounter unfamiliar culture and a new reality where the past and the present clash. This could be the reason for the migrants’ dual existence, dissatisfaction with the new reality and reluctance to accept it, which prompts them to lock themselves into traditions in order to protect their identity. On the other hand, this new reality may win migrants over and create “new” people, “free from past”. However, before this happens, they may be overwhelmed with the following questions: Who am I? What is home? Is it the place where I was born? Or where I grew up? Where do I locate my community? Is home a geographical space, a historical space or an emotional and sensory space? And when does it become my fortress, a strategic space I could call home? These questions are essential and meaningful in their lives. Our